

A FRANCZIA BUDGET-BIZOTTSÁG egyelőre százezer frank hitelt engedélyezett a közoktatási miniszternek azon specialis eszközök beszerzésének megindítására, melyek a Vénus 1874 december 8-án történendő átvonulásnak megfigyelésére szükségesek.

A VENUS BOLYGÓ ÉS A MAGYAR HIRLAPOK. — Az „Ellenőr“ egyik közelebbi számában (juli 7-én) a párisi levelező megemlíti, hogy „1874 évi december nyolczadikán a Venus bolygó a föld és a nap közepe között fog elhaladni“ — s hogy e tüenmény megfigyelésére mindenhol nagy előkészületeket tesznek. De hozzátette azonkívül, hogy „e csillagatani tüenménynek 1754-ben volt helye, most 120 éve. Ismét helye leend 1982-ben. Tehát szabályosan 120 évi időközökben szokott ismétlődni.“ — E tudósítás némi stílistikai változtatással átkerült az „Ellenőr“-ből több napilapba, sőt még a gondosabban szerkesztett heti lapokba (a Vasárnapi Újságba, a Magyarországi és a Nagyvilágba) is; se-

hol sem vették észre, hogy a tudósításnak fentebb dőlt betűkkel nyomtatott részében: a hány a szó, annyi a valótlanság.

A dolog valójában így áll:

Vénus átvonulásai általában mondva száz évi időközökben következnek egymás után, de akkor nyolcz év múlva már megint ismétlődik a tüenmény. A szakaszok tartama (az átvonulási idők egymásután következése) így fejezhető ki: Egyik átvonulástól a másikig eltelik $105\frac{1}{2}$ év; ezután 8 évre ismét egy átvonulás; ettől kezdve $121\frac{1}{2}$ év, és ismét 8 év. E szerint a legközelebbi átvonulások lesznek:

1874 december 8.
1882 december 6.
2004 június 7.
2012 június 5.

A legutóbb megfigyelt Venus-átvonulás 1769 június 3-án volt, a legközelebbi pedig 1874 december 8-án lesz. Ez a szakasz tehát $105\frac{1}{2}$ évig tart. — E helyreigazítást az illető lapok szíves figyelmébe ajánljuk.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

XXXIII. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S.

1872. június 15-én.

Elnök: T h a n K á r o l y.

A titkár jelenti, hogy az országos segély hova fordításáról szóló számadás a múlt ülés határozata szerint a nagymélt. vallás és közokt. miniszteriumhoz felküldetett. Tudomásul van. — Jelenti továbbá, hogy K e r p e l y úrnak, szintén a múlt v. ülés határozata értelmében a társulat részéről a vaspályázatra megbízó levél küldetett, melynek egy példányát Kerpely úr aláírva legközelebb már vissza is küldötte, kijelentvén, hogy a megbízást elfogadja. Tudomásul vétetett.

Ezután bemutatja a titkár az „*Ungi természettudományi társulat*“ alapszabályait, melyek egészen a mi társulatunk alapszabályainak mintájára készültek. E

társulat arra kéri a választmányt, hogy a kir. m. Természettudományi Társulat fiókegyületét elfogadtassék; s ha ezen ajánlatát és alapszabályait a választmány elfogadja, kéri egyszersmind, hogy alapszabályai mindjárt innen terjesztetnének fel a nm. miniszteriumhoz jóváhagyás végett. A választmány ez ajánlatot a legnagyobb örömmel elfogadja s kijelenti, hogy az új társulat üdvös céljait tőle telhetőleg mindenben elő fogja mozdítani. Elrendeli egyszersmind, hogy a szóban forgó alapszabályokat az elnök és a titkár az illetékes helyre hova-hamarabb felterjeszszék.

A *könyvkiadó bizottság* részéről jelenti a titkár, hogy a múlt választmányi ülés

óta 77 aláírás érkezett be, s így jelenleg az aláírók száma 984. — A fordítások folyamatban lévén, a kiadványok első kötete még 1872-ben meg fog jelenni. — Ezzel kapcsolatban előterjesztett a bizottság május 8-án tartott ülésének jegyzőkönyve, melyben a kiadandó munkák nyomdai költségtetéséről és a tisztii díjazások megállapításáról tétetik jelentés. — A bizottság határozatai tudomásul vétettek és helyben hagyattak.

T h a n K á r o l y elnök úr, mint a mezőgazdasági vegytani díjért pályázó III-ik számú dolgozat és a múlt ülésen beadott bírálatok felülvéleményezője jelenti, hogy e pályadolgozat szerzője a mezőgazd. vegytan elkészítésével megbízható, feltéve, hogy a szakbizottságilag szerkesztendő instructiót munkája alapjául elfogadja.

A választmány e véleményhez hozzájárulván, az instructio-bizottság tagjaivá **L e n g y e l B é l á t** és **D a p s y L á s z l ó t** nevezi ki — oly feltétellel, hogy az instructión kívül a kész munkát részletesen átvizsgálják és tudományos tekintetben ellenőrzéék, a mely fáradságukért, a szak szerint megosztandó részek után, tiszteletdíjban fognak részesíttetni.

A III-ik számú, „Mit eddig a munka szült“ jeligét viselő s a szerző nevét rejtő levél fölbontatván, abból:

„**D r. S c h v a r c z e r V i k t o r**, a debreczeni országos gazdasági felsőbb tanintézet tanára“

név tünt ki. — A kikötött feltételek mellett tehát, a népszerű mezőgazdasági vegytan megírásával **D r. S c h v a r c z e r V i k t o r** úr bizatlk meg.

S z i l y K á l m á n, mint a physikai és meteorológiai héttagú bizottság előadója a nyílt pályázatok sikeréről tesz jelentést s a következőkben egyszersmind előterjeszti a bizottság ajánlatait:

„A kir. m. Természettudományi Társulat a jelen 1872-ik évben kétezer forintnyi összeget oly tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek az ország physikai vagy meteorológiai viszonyainak kutatására vagy ismertetésére céloznak.

Mindenkinek egyenlő alkalmat akarván nyújtani, hogy az említett szakmához tartozó munkálatával versenyre kelhessen, a társulat választmánya pályázatot hirdetett oly munkálatok vagy tervezetek díjazására, melyek Magyarország physikai vagy meteorológiai kutatására vagy megismertetésére vonatkoznak; a pályázók kötelesek lévén magukat megnevezni és egyszersmind kijelenteni: vajjon munkálatukkal az egész 2000 frtnyi összegre, vagy annak mily részére tartanának igényt.

A tervezetek beküldésére határidőül f. é. május hó 31-ike tűzetett ki.

A beérkezendő tervezetek megbírálására a választmány 7 tagú bizottságot küldött ki, hogy a tervezetek czélszerűsége felett itéljen és a választmánynak jelentést tegyen.

A bizottság jelentését van szerencsém a következőkben előterjeszteni:

Összesen *nyolcz ajánlat* érkezett be:

Az I. szám alatt: „Ajánlkozás az Erdély keleti határán fekvő Háromszék meteorológiai viszonyainak leírására“, részletesen előadott program alapján.

II. szám alatt: „Grundrisse über Meteorologie“ czím alatt elmékedések az időjárásáról, a szándékolt munkálatnak megjelölése nélkül.

III. sz. alatt: Ajánlkozás a következő munka megírására: „A légáramlásokról és befolyásokról a csapadékokra és időjárásra, különös tekintettel hazánk természeti viszonyaira.“

IV. sz. alatt: Ajánlkozás a magyar birodalom földdelejségi állandóinak meghatározására és hazánk magnetographiai térképének elkészítésére.

V. sz. alatt: Ajánlkozás egy földdelejségi kézikönyv szerkesztésére.

VI. sz. alatt: Ajánlkozás a fumei tenger-apály és dagály törvényeinek kiderítésére, önjegyző ké.zülékkel tett mérések alapján.

VII. Ajánlkozás egy Útmutató megírására növény- és állat-fejldési (phyto- és zcophanológiai) észleletekhez.

VIII. Ajánlkozás a Magyarországon eddig tétett phaenológiai észleletek egybeállítására és feldolgozására.

A bizottság nem titkolhatja el örömét a szakférnök ily nagymérvű érdekltsége fölött, melyet a pályázat ezen új módszere iránt tanusítanak. Az eddig követett eljárás: „pályázati hirdetés meghatározott feladatra“ nálunk még alig vezetett egyszers teljes sikerre, a természettudományok körében. A legtöbb esetben egyetlenegy pályamű sem érkezik, vagy ha érkezik is, nem adható ki a jutalom; a feladat megoldatlan marad. Az indirect eljárás, melyet a természettudományi társulat ezúttal először kísért meg, a legszebb reményekre jogosít: az érdekltség még eddig nem tapasztalt mértékben nyilvánul. Kiki előadja mivel foglalkozik, mily irányban szeretne kutatásokat tenni, s a pályázat-hirdető társulat egyszerre a gazdagság zavarába jut. Többé nem az eredményhiány, hanem a bőség okoz aggodalmakat: melyeknek adassék elsőség a sok derék ajánlkozás között?

Hogy a pályázat eddigi sikerében örö-münk még teljesebb legyen: a *nyolcz*

ajánlkozás között csak egyetlen-egy olyan van, mely a figyelembe vételre egyáltalán nem érdemes. A II-ik számú tervezet szerzője, a helyett hogy meghatározott faladamegoldását tűzné maga elé, zagyva elmékedéseket közöl az időjárásról, nem bizonnyítva egyebet, mint azt, hogy a meteorológia feladatával sincs tisztában.

A fentmaradó 7 ajánlkozás közül 5 (u. m. az I, III, IV, VI, VII) új adatok szerzésére és a meglévő adatok rendszeres összeállítására, 2 pedig (u. m. az V és VII) tudományos irodalmunk gyarapítására irányzódik.

A bizottság ámbár teljesen meg van győződve, hogy egy földdelejllességi kézikönyv (V. sz.) kiadásával és egy útmutató iratásával a phaenológiai észleletekhez (VII) jó szolgálatot lehetne tenni nemcsak irodalmunknak, hanem még az észlelés megkedveltetésének is, mindamellett úgy vélekedik, hogy az ország természeti viszonyainak megismerése és megismertetése előbbre való mint az irodalomnak szűk körre szánt kézi-könyvekkel gazdagítása, s hogy a természeti viszonyok megismertetésének legjobb szolgálatot teszünk, ha új adatok megszerzését és a meglévő adatok feldolgozását előmozdítjuk.

Az I. számú tervezet beküldője, Bartha Károly, felső-dobolyi evang. lelkész úr Háromszék meteorológiai viszonyainak részletes leírását igéri; programmjában kiterjeszkedik Háromszék természeti fekvésének, égaljának, légtüneményeinek, a Nemere, Bálványos, Szilon nevezett szeleknek, a párolgási tűneményeknek, a talaj páráképességének, a páraleverődéseknek, a vízi és villanyossági tűneményeknek leírására. A részletes munkálatért, beküldése után, 100 forint tiszteletdíjban kíván részesíteni.

E tervezetre vonatkozólag a bizottság a következőket ajánlja: Bartha Károly úr bizassék meg, részletes programja alapján, Háromszék meteorológiai leírásával, és egyszersmind mondassék ki, hogy a készített munkálat, ha rendeltetésének meg fog felelni, nem csak a kért 100 frtnyi tiszteletdíjjal, hanem ezen fölül nyomatott ívenként 25 frttal is fog díjaztatni.

A III számú tervezet szerzője, Podhraszky András főderész úr nem adván részletes programot irandó munkájáról, s azt sem jelentvén ki, hogy mennyi tiszteletdíjban kívánna részesítettetni, az egyenes megbízás nem ajánlható; mindamellett kijelentendő lenne, hogy Podhraszky úr munkája: „a légáramlásokról és befolyásukról a csapadékokra és időjárásra, különös tekintettel hazánk természeti viszonyaira“, ha a követelményeknek megfelelő lesz, a természettudományi társulat által ki

fog adatni és nyomatott ívenként 25 frttal fog díjaztatni.

A IV. számú ajánlat tevője, Dr. Schenzl Guidó úr, az országos meteorológiai és földdelejllességi intézet igazgatója, hajlandó a magyar birodalom földdelejllességi állandóit meghatározni a birodalom minden részében, azokat átszámítani az 1870-ik évi időszakra, azon változásokat kideríteni, melyek a földdelejllességi (isoklin, isogon, isodynam) vonalakban húsz év alatt történtek, az eddigi mérésekben mutatkozott szabálytalanságokat beható vizsgálat alá vetni, s eddigi, valamint még ezután eszközözendő mérései alapján, Magyar- és Erdély-, Horvát- és Tótország magneto-graphiai térképét elkészíteni. A munka befejezésére mintegy három év szükséges. Az úti költségek, a csillagntani, magnetikai és meteorológiai műszerek szállítása és az észlelők ellátása 1500 frtot venne igénybe.

A bizottság a legnagyobb örömmel ajánlja e nagy mű létrejvetelének támogatását. Szerencsésnek vallhatja magát a társulat, hogy aegise alatt már ily nagyszabású munkálatok is készülhetnek.

A VI. számú ajánlat tevője, Stahlberger Emil úr, a fumei tergerészeti akademia tanára, ki a fumei apályt és dagályt már évek óta észleli önjegyző-készülékkel, hajlandó átengedni észleleteit és a belőlük vont következtetéseket a társulatnak 500 frtnyi tiszteletdíjért, egyedül azkötvén ki, hogy a munkálat, általános érdeklő voltánál fogva, német nyelven is kiadassék, ellenkező esetben a német kiadás a szerző tulajdoná maradjon.

A bizottság e föltételeket elfogadhatóknak tartja, és Stahlberger úr megbízatását ez érdekes munkálatra melegen ajánlja, egyedül azt jegyezvén meg, hogy a munkálat beküldésének határidejét szükséges lesz, szerzővel egyetértőleg, előre megállapítani.

A VIII. számú ajánlat tevője Staub Móricz, főreáltanodai tanár úr kész a Magyarországnban eddig tétetett phaenológiai észleleteket, nevezetesen 1851-től 1870-ig, melyeknek nagy része Bécsben és Salzburgban kiadatlanul hever, összegyűjteni és földolgozni.

Staub úr nem jelentvén ki határozottan, hogy az utazásokra és tiszteletdíjra mily összeget kívánna, a bizottság határozott ajánlatot nem tehet; különben ha a Staub úr által kijelentendő összeg a társulat jövedelméből fedezhetőnek találtatnék, úgy a bizottság ezen tervezet előmozdítását is javasolja.

Összefoglalva a föntebb mondottakat, a bizottság abban a véleményben van,

hogy Bartha Károly, Dr. Schenzl Guidó és Stahlberger Emil urak tervezeteik ke-

resztfűvelével egyenesen megbizandók ; Staub Móricz úrtól, ha a társulat jövedelmei a kitűzött 2000 frton túlterjeszkedést engednek, határozott ajánlat kérendő ; s végre Podhraszky András úr munkájának elkészülte bevárando, s ha megfelelő lesz, a szokott szerzői díjjal díjazandó.

A választmány a bizottság ajánlatait elfogadja, de azon fölül — a pénztár állapota a kitűzött 2000 forintot túlterjeszkedést engedvén meg — S t a u b Móricz urat is megbizta tervezetének kivitelével, mely — beérkezett nyilatkozata szerint — körülbelül 500 forintot fog igénybe venni.

Ezek után tagválasztásra kerülvén a sor, a titkár 88 új tagot jelent be, kik egyhangúlag megválasztattak. (Névsorukat a jelen 36-ik füzet borítékán közöljük.) E most választottakkal a társulat tagjainak létszáma 3202-re emelkedett.

Végül az első titkár két indítványát terjeszti elő :

1-ör indítványozza, hogy a jövő téli idejében tartson a társulat meghatározott napokon havonként 1—2 mutatványokkal egybekötött népszerű előadást a vegytani

intézetben, különösen a nagyobb közönség igényeihez mérve. A szakgyűlések pedig az eddigi rendben tartatván meg, alakíttassanak oly formán át, hogy az előadók a havonkénti két szakgyűlés egyikén a természetrajzi, másikán pedig a physikai természettudományi ágak újabb haladásait vagy e szakokba vágó saját dolgozataikat és tanulmányaikat ismertessék meg. Ezek a szakgyűlések azután specialis irányúak lennének s az előadónak nem kellene arra törekedni, hogy értekezéseket a nagy közönség is megértse.

2-szor indítványozza, hogy — miután az ülések tárgyai a hírlapokban úgy is rendszeren közöltenek, s a helybeli tagok már ebből is tájékozást szerezhettek az ülésekről — a külön meghívók, melyek kiállítása és széthordása szerfelett sok időt rabol (s a társulat mostani szolgája egyéb teendői mellett ezt jóformán képtelen végezni) — törültsenek el. Hanem e helyett állapíttassék meg előre az egész év tartamára a szakgyűlések és a tartandó népszerű előadások sorrendje. — Mindkét indítvány a szerkesztő bizottságnak adatik ki véleményezés végett.

XXXIV. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S .

1872. július 17-én.

Elnök : B a l o g h K á l m á n .

A titkár jelenti, hogy legközelebb a következő munkák küldettek be a könyvtár számára :

1) Adatok a gazdasági oktatás szervezésének kérdéséhez Magyarországon. Összeállította M á d a y I z i d o r. Pest, 1872.

2) Az erdélyi gazdák 1871. évi október 5-, 6.- 7.- és 8-ikán Maros-Vásárhelyt tartott első vándorgyűlésének Jegyzőkönyve. Szerkesztette s kiadja az *Erdélyi Gazdasági-Egylet* Kolozsvárt, 1872.

3) Der feinere Bau des Knorpe's in der Achillessehne des Frosches. Ein Beitrag zur Bindegewebsfrage von Dr. A u r e l v. T ö r ö k. (Mit 2 Tafeln). Würzburg, 1872.

4) A gömörmezei bányáipar viszonyai és fölvirágzásának feltételei. Irta Kaufmann Kamilló. Pest, 1869. — A könyvajándékok köszönettel vétettek.

A múlt választmányi ülésben tett két indítványra nézve, melyek a szerkesztőbizottsághoz tétettek át véleményadás végett, a titkár a bizottság azon megállapodását jelenti, hogy a szakgyűlések egyelőre az eddigi rendben tartassanak meg ; a meghívók helyett pedig készíttessék jó eleve egy gyűlési naptár, a mely azután

minden helybeli tagnak megküldessék. — A bizottság e véleménye elfogadtatott.

A titkár felolvassa a nm. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszteriumtól a társulathoz érkezett két leiratot, melyek elsejében az iránt intéztetik kérdés, hogy a jelenleg Franciaország szöleit pusztító *Phylloxera vastatrix* nevű rovar létezik-e nálunk szórványosan és ha igen, lehet-e attól tartani, hogy ezen állat a mi szöleinket is ellepje és pusztítsa ?

E kérdéssel K r i e s c h J á n o s választmányi tagtársunk bővebben foglalkozván, már előlegesen fölkeretett, hogy ezen alkalomból állítaná össze a Phylloxerára vonatkozó tanulmányait egy rövid cikkbe, mely azután a „Természettudományi Közlöny“-ben ábrákkal illusztrálva kiadatnék s a fentebbi kérdésre feleletül a nm. miniszteriumhoz is felküldetnék. — Mit is a választmány elfogadván, elhatározza hogy a cikk az augusztusi füzetben kiadassék (l. a 287—296 lapon) s külön lenyomatban, felterjesztés kíséretében, a nm. földm. miniszteriumhoz minél előbb felküldessék.

A második leirat azon felhívást intézi a társulathoz : határozná meg a múlt május hóban Ditró és Szárhegy erdélyi

(csík-széki) községek határában tetemes számban mutatkozott és nagyobb pusztításokat véghez vitt sáskaféle rovarok fajtá és nemét.

Miután a jelen választmányi ülés a szünetek előtt az utolsó, a titkár Dr. K a r l J á n o s és Dr. H o r v á t h G é z a urakát előlegesen felkérte, hogy határoznák meg a beküldött rovarpéldányokat, s adnának azokról tüzetes szakértői véleményt.

Dr. K a r l J á n o s és Dr. H o r v á t h G é z a urak megbízatásukkal elkészülvén, a következő jelentést terjesztik a választmány elé :

„A Nagyméltóságú földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi magy. kir. miniszterium által a Természettudományi Társulatnak meghatározás végett leküldött egyenesröpűek, melyek f. évi máj. havában Gyergyó-Dittró és Szárhegy csíkszéki községek határában nagy mennyiségben pusztítólag jelentkeztek, a *szöcskefélék* (*Locustina*) családjába tartoznak s mint az előtünk levő két him és négy nőstény példány tüzetes megvizsgálásából kitünik; a *fogacsoltfarkú tarsza* (*Odontura denticauda* Charp.) fajt képviselik.

Nevezett szöcskefaj, mely hazánkban eddig a budai hegyeken és Mehádia vidékén gyakran előfordult, délkeleti Európa hegyes vidékein tenyészik s tudunkkal eddig még sehol sem lépett fel kártékony mennyiségben. Leginkább mezőkön, réteken és szántóföldeken tartózkodik, s mint-hogy röpszervei durványosak, nem repülés, hanem csak ugrás által mozoghat odább; ennél fogva nem is tehet oly nagyobb mérvű vándorlásokat, mint pl. a hírhedt *vándorsáska* (*Oedipoda migratoria*).

A tökéletesen kifejldött fogacsoltfarkú tarsza hossza 12—16 vonal s színezete zöld vagy gyakran felül vörhenyes és torjának s röptyűinek szélei sárgászöldek, előtorja elől s oldalvást, valamint czombjai s potroha felül barnásan pettyezettek; a pettyek néha összefolynak s az ily példányoknál a fejtető, a torj eleje s oldalai sötétbarna színezetűek. Az állat kimulta után a leirt színezet rendszeren sötétebb s a zöld szín többnyire sárgásbarnára változik át. A homlok, följak s rákonyai zöldesfehérek; a vékony csápok féltestnél kissé hosszabbak s végeik barnásak. A röptyűk a himnél $3\frac{3}{4}$ vonalnyi hosszúak, kissé boltozatosak s félig a torj által elfödve; a nőstényei rövidebbek, a testhez lapulók s a torj által majdnem egészen el vannak fedve.

A nőstény potroha 10—11 vonalnyi hosszú, kardidomú tojócsövel van felszerelve, mely alul és felül, valamint oldalvást élesen és fűrészesen fogacsolt; a még

ki nem fejlődött példányok tojócsöve nem fagacsolt. E tojócső segítségével rakják a megtermékenyített nőstények aug. és szept. havában petéiket a földbe, főleg árkokban vagy egyéb mélyedéses helyeken, és sövények vagy sűrűbb gyepezet mellett. Egy-egy gödröcskébe hat vagy nyolcz vagy néha még több petét csúsztatnak be s azokat enyves nyálkával ragasztják össze; tojásuk után pedig a földet lábaikkal megegyenetik s potrohukkal megnyomogatják, hogy a peték ez által a téli fagytól s ellenségeiktől lehetőleg megóvassanak. Mindezt addig ismétlik, míg valamennyi petéiket lerakták.

Az álczák a jövő tavasszal fejlődnek ki, mihelyt az aprilisi nap eléggé fölmelegíti a talajt. Eleinte halvány színűek s puha testűek, de csakhamar megerősödnek és sötétbarna, utóbb vörhenyes vagy zöldes színt kapnak. A még alig néhány vonalnyi apró állatkák kis társaságokban élnek eredeti származási helyük közelében, hol is könnyen fölkelhetők. Később minden négy hétben vedlenek s testük nagyságával falánkságuk is növekedik, úgy hogy az utolsó vedlés után pusztításaik is a legnagyobb fokot érik el.

Forduljunk ezek után azon kérdés megfajtéséhez: vajjon *minő eszközök állnak rendelkezésünkre, hogy mezdínket e pusztító rovarról megóvhassuk?*

Ezen eszközök kétfélék lehetnek ú. m. közvetlen véd- és övszerek s közvetett elővigyázati rendszabályok.

A közvetlen véd- és övszerek a peték elpusztításában s a kikelt állatok kiirtásában állanak. — A petetőmek azon helyeken, hol a szöcskék tartózkodása leginkább észleltetett, felásás és felületes felszántás által hozandók a földszínrre, mi ha tél előtt sikerült, a peték a fagy, hó s eső által megsemmisülnek, vagy — valamint tavaszkor is — a varjuk csókák stb. által fölemésztenek.

A petékből kikelt állatok megsemmisítése legbiztosabban azok összegyűjtése által eszközölhető. Legczélyszerűbb erre nézve azokat a reggeli órákban, főleg borús napokon erős vészomból készített hálókval összefogni és elpusztítani. A megölt állatok vagy megégettetnek vagy pedig sertéseknek és apró marháknak adtnak. A szöcskék, valamint általában a kártékony rovarok begyűjtése oly eszköz, mely a kellő időben és erélyesen alkalmazva a kárt tetemesen csökkenteni, sőt részben elhárítani is képes. Hogy ez azonban csakugyan bekövetkezzék, elkerülhetlenül szükséges, miszerint mindezen, valamint a többi öv- és rendszabály is ne csak egyesek, de egész helyiségek és vidékek, sőt ha kell, az egész ország által kellő

lelkiismeretességgel és szigorral fogantatású sikk.

A közvetett elővigyázati rendszabályok között első helyen áll mindazon állatok védelme, melyek a rovarok s így e szöcskék túlszaporodásának is gátot vetnek. A rovarevő állatok és főleg a madarak védelme mindig a legelső és legbiztosabb óvszer a kártékony rovarok ellen.

Végül nem mulaszthatjuk el azon óhajtásunknak kifejezést adni, miszerint jövőben azon kártékony rovarpéldányok, melyek társulatunkhoz meghatározás végett beérkeznek, az illető törvényhatóságok vagy magánosok által *borszeszbe téve* küldessenek fel; minthogy az ily borszeszpéldányok tudvalevőleg úgy a tudományos vizsgálatra, valamint a fővárosi gyűjtemények részére való kikészítésre az egyedül czélszerűek.

E jelentést a választmány jóváhagyólag tudomásul veszi s elrendeli, hogy az a nm. földm. miniszteriumhoz fölterjesztessék; a jelentéstevő tagtársaknak pedig szíves fáradságukért köszönetet szavaz.

A *könyvkiadó bizottság* részéről jelenti a titkár, hogy jelenleg már 1022 aláíró van bejegyezve; továbbá, hogy a bizottság több próbafordítás megvizsgálása után a következő megállapodásra jutott:

Helmholtz, Populäre Wissenschaftliche Vorträge című munkájának fordítóiul: a physikai részre Jagicz a Lajost a physiologiai részre pedig Jendrassik Jenőt; revisorokul: B. Eötvös Lorándot és Balogh Kálmánt ajánlja. — Továbbá ajánlja Huxley Physiologiájára fordítóiul: Dr. Magyar Sándort, revisorul Balogh Kálmánt. — Kikötve, hogy a fordítók az általuk fordított munkához az abban előforduló műszók jegyzékét is elkészítsék.

A kiadandó munkák nyomdai kiállítására nézve az előintézkedéseket a bizottság hova-hamarabb óhajtáná megkezdeni s a könyvnyomdával a szerződést már legközelebb óhajtáná megkötni.

Végül pedig a bizottság azon ajánlatát adja elő, hogy a tagdíjak a k. k. vállalatra csak a jövő október hó folytán kéressenek be, mikor már a nyomdai munka is folyamatban lesz. — Ez alkalommal a bizottság figyelmeztetni fogná a tagokat, hogy a kik példányaikat bekötte óhajtánák, 7 frt helyett 8 frtot szíveskedjenek tagdíjuk beküldeni. Az egy forint többletért (két kötetre számítva) azután a bizottság intézkednék, hogy a könyvek csinos, angolos vászon kötéssel láttassanak el. — A bizottság ajánlatait a választmány elfogadja, s intézkedéseit jóváhagyja.

A titkár felolvassa Dr. Schvartz

czerviktor levelét, melyben Schvartzczér úr kijelenti, hogy a népszerű mezőgazdasági vegytan megírásáért nézve a választmány feltételeit elfogadja. — Midőn a választmány ezt örvendetes tudomásul veszi, felkéri az instructió-bizottságot: tenné magát Schvartzczér úrral érintkezésbe s a megállapított instructiót a szünetek utáni első választmányi ülésen nyújtáná be. Ahhoz képest azután Schvartzczér úr számára a megbízó levél el fog készítettetni.

A vegytani intézetben tartott népszerű előadásokra nézve Lengyel Béla ajánlatára a választmány elhatározza, hogy úgy a múltkori 3 ülésre valamint jövőre is egy-egy szakgyűlés után, mely a vegytani intézetben fog tartatni az előadási assistens 10 frt tiszteletdíjban részesítették, a szolgazemélyzetnek pedig 8 frt jutalomdíj adassék; a szakgyűléseken elfogyasztott gáz- és egyéb vegyszerek ára pedig az intézet benyújtandó számlája szerint külön fog fedeztetni.

A világiállítási bizottság tudomány és oktatásügyi szakosztályának a társulathoz intézett felhívása felolvastatván, elhatározatott, hogy a szándékolt collectiv kiállításban társulatunk a „Természettudományi Közöny” 1869.—70.—71, és 72 évi kötetével fog részt venni.

A magyar orvosok és természetvizsgálók meghívják a Term. tud. Társulatot f. é. szept 16—21-én Mehádián tartandó nagygyűlésökre; a mi tudomásul vétetvén, elhatározatott, hogy a nagygyűléshez üdvözlő irat fog intézteni, melynek átadásával Mehádián megjelenendő tagtársaink fognak megbízatni.

Egresy Rezső, társulati pénztárnok a lefolyt (1872) első félévről szóló pénztári számadását (lásd a következő 318. lapon) terjeszti elő, a mely örvendetes tudomásul vétetett.

A titkár jelenti, hogy Kussinszky Arnold premontrai r. tanár úr a tagdíjnak megfelelő tőkét (vidéki tagokra 60 forint, lásd az alapszabályok 8. §-át) lefizetvén, az öröklött tagok sorába lépett. — A mi örvendetes tudomásul vétetvén, Kussinszky úr számára új oklevél fog küldetni.

Jelenti továbbá a titkár, hogy a múlt május 1-je óta a társulat *kilencs* tagjának elhunytáról értesült: ú. m. Berecz Antal kerületi jegyző, Vác-Hartyán. Erdy Pál, Vác. Dr. Jene Gyula, orvos, Debreczen. Krutina Ede, vegyész, Pest. Liebhárdt János, apát és főgymn. igazgató, Ungvár. Marikovszky Gábor, tanár, Pest. Dr. Mizey Endre, orvos, Pest. Ordódy Sándor, gazd. egy. pénzt. Pest és Gróf Pécly László, Borsod-Keresztes. — Szomorú tudomásul vétetett. —

PÉNZTÁRI KIMUTATÁS

a kir. magyar Természettudományi Társulatnak 1872-ik 1-ső félévi bevételeiről és kiadásairól.

B e v é t e l	egész évre elbírányoztatott		a fél évben bevétetett		K i a d á s	egész évre elbírányoztatott		a fél évben kiadatott	
	frt	kr.	frt	kr.		frt	kr.	frt	kr.
Örökítő tagdíjból	—	—	60	—	Bútorra, eszközre	150	—	122	20
Alapítványi kamatokból	423	27	190	64	Fára, világításra	170	—	51	45
Előfizetés- és eladott közlönyökből	261	75	337	—	Házbérre	1100	—	—	—
Oklevelek díjából	1000	—	1154	—	Irodai költségre	550	—	173	80
Helybeli tagok évdíjaiból	2871	—	1590	—	Irói és szerkesztői díjra	1000	—	503	50
„ „ évdíjhátralékaiból	400	—	630	—	Könyvtárra	1500	—	946	39
Vidéki tagok évdíjaiból	6000	—	2732	—	Közlöny kiállítására	3500	—	1617	45
„ „ évdíjhátralékaiból	500	—	585	—	Kisebb nyomtatványokra	180	—	156	50
Országos évi segélyből, (az 1-ső harmad)	5000	—	1666	66	Oklevelek kiállítására	250	—	189	10
Hazai első takarékpénztár ajándékából	—	—	100	—	Tiszti személyzetre	2530	—	1500	64
Túlfizetések- és ajándékokból	—	—	21	—	Szolga személyzetre	970	—	430	—
Takarékpénztári kamatokból	300	—	—	—	Vegyes apróbb kiadásokra	350	—	424	38
					1872-diki pályakérdésre	2000	—	—	—
					Bugát és Schuster alapítv. kamatai tőkésítésére	230	—	—	—
Összeg	16756	02	9066	30 *)	Összeg	14480	—	6115	41
Levonván a bevételi összegből a kiadási összeget	—	—	6115	41					
a félévi bevételi többlet lesz	—	—	2950	89					

*) 1871. első felében befolyt a társulat pénztárába 5052 frt 71 kr.

Továbbá, hogy ugyanazon idő óta különböző okokból 12-en léptek ki a társulat kebeléből. Ezek : Boldog Lajos, Pest. Fekete József, gymn. tanár, Pest. Harrer József, Buda. Herczeg János, Pest. Joannovits Lázár, fogalmazó, Buda. Morócz István, gazd. egyleti titkár, Pest. Palkovics György, Pest. Pasteiner Gyula, tanár, Buda. Ságody István, vasuti biztos, Buda. Schleining Alajos, Pest. Schultze Károly Gyula, Pest. Simon Gyula, jegyző, M.-Óvár. — Ketten pedig : Hrabár Manó

és Kritsa Ákos az alapszabályok értelmében kilépetteknek nyilváníthatók. — Tudomásul vétetett.

Végül tagválasztásra kerülven a sor, felolvastatták az újabban ajánlottak névsora, a kik mind a 48-an egyhangúlag megválasztattak. (Névsoruk a 37-ik füzet borítékán fog közöltetni.)

E most választott tagokkal együtt (leszámítva a bejelentett veszteségeket) a tagok létszáma **3227**.

NYILT TÉR.

A SÚLY FOGALMA.

Válasz gyanánt K a r d o s K. ú r „vizonzás“-ára.*)

....Lássuk, mit mond a vizonzó. Elsőben azt, hogy a mit én a súly értelmezése tekintetéből s a súly és nehézség fogalmai megkülönböztetésére „négy oldalra terjedőleg“ irtam: „áradozás“. No hiszen, vizonzó úr ítélete reám nézve, nem nagy szerencsétlenség; hanem ő reá káros befolyással volt annyiban, hogy a miatt nem fordított kellő figyelmet olvasására s csupán a végeredményt tartván szem előtt, azt vélte, hogy a mit én négy oldalon elemeztem, azt ő majdnem annyi sorban megczáfolja.

Vizonzó arra utasít, hogy „nézzem meg akár melyik physikában vagy értelmező szótárban: „mi a súly?“ Én figyelmesebb valék irányában, mint ő az enyémében, s megnéztem, más könyv nem levén a kezemnél az Eisenlohr „Lehrbuch der Physik“-jában a súly értelmezését, és mit leltem? Szórol szóra azt, a mit vizonzó várt; t. i. „Azt a nyomást, a mivel bizonyos test a nehézség erejénél fogva az alatta fekvő testre hat, a *súlyának* nevezik.“ Aztán vettem utasításomhoz képest, „értelmező szótárt“ u. m. az akademiát, és ott is a vizonzó és a német physikuséival egyetérő s jelentő értelmezések díszlenek. De látteleimnek egészen más volt az eredménye, mint a miről ő álmodott. Nem tettem töredelmesen melleme a kezemet, s nem mondtam „mea culpa“-t. Sőt azt mondtam, hogy a kezesnek egy cseppel sincs több hitele, mint az adósnak. Az idéztem *értelmezést* a logika nagy mestere, Aristoteles, nem ismerte volna el annak. Jobb, mint az, melyet vizonzó adott, még sem ér semmit; mert egy betű sincs benne a mi a *súlyt* a közönségesen (nem tudományosan) úgynevezett nehézségtől megkülönböztesse. Szóval Eisenlohr a nehézségerő okozta nyomást értelmezi, nem

pedig a *súlyt*. Ebből hát én csak azt tanultam, hogy physikusok is összevetik a *súlyt* a *nehézséggel*, nem csak a tanulatlan emberek.

Hanem már most vizonzó tegye azt a megfelelő szívességet, s nyissa ki: 1) E m s m a n n „Physikalisches Handwörterbuch“-ját, Art. *Gewicht*, és olvassa el, hogy: „a súly annak a nyomásnak vagy húzásnak, melylyel a nehézségerő hat, nagysága.“ A *Grösse*, mint a latin quantitás, magyarul hol mennyiséget, hol mekoraságot tevé, nem akartam egyikkel is praecupálni az olvasót, azért csak „nagyságnak“-nak fordítottam. — 2) H e i n s i u s „Volksthümliches Wörterbuch der deutschen Sprache“-ját, hol ez áll: *Súly*, bizonyos test nehézségének mértéke.*) — Végre 3) az „Illustriertes Haus- und Familienlexicon“-ban olvashatni: „A súlyt, a nehézségnek vagy az anyagnak mértékét, legczélszerűebben az ürmértékből származtatjuk, oly móddal, hogy a tiszta víz bizonyos mérték-mennyiségét teszszük egységnek.“ Ezekből kitűnik, hogy még a physikusokig sem kellett mennem, hanem egészen népszerű munkák írói is szüksé-

*) „Gewicht, das Mass der Schwere eines Körpers.“ A szótár a többek közt ezt a példát adja rá: „*Der Dukaten hat nicht das gehörige Gewicht.*“ Vegyünk most fel egy concret esetet. Vizonzó a bankárhoz viszen váltani egy aranyat, s az nem fizeti a követelt árát, „mert — úgy mond — nincs meg a teljes súlya.“ Erre vizonzó állításához híven, biztatni fogja a pénzváltót, hogy vigye csak az éjszaki sarkhoz, majd ott *az arany annyival többet nyom*, hogy kiüti a mértékét.“ Vajjon kicsoda szemet meresztene reá a bankár?

*) Lásd a 33-ik füzet nyilt terében.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.